

УДК 342.9
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2022.17>

Р. Ю. Павлюк
orcid.org/0000-0002-3598-1086
аспірантка кафедри конституційного, міжнародного права
та публічно-правових дисциплін
Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ЕКСПЕРТА ЯК УЧАСНИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України, Україна є правовою державою, в основу діяльності якої покладено реалізацію її основних функцій, як зовнішніх так внутрішніх, з допомогою чіткого розподілу гілок влади, а також забезпечення належним чином прав та свобод людини і громадянина. У разі порушення прав і свобод фізична чи юридична особа має право відповідно до Конституції звертатися за захистом права до суду. Закон надає можливість оскаржувати незаконність дій, рішень чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, які є суб'єктами владних повноважень, до адміністративних судів. Бувають ситуації, коли розглядаючи такі адміністративні провадження, треба залучення експерта для проведення експертизи в адміністративному судочинстві. Зважаючи на це, важливим є чітко окреслення його статусу саме в адміністративному судочинстві, адже від цього залежить остаточне рішення по справі. Дослідження процесуального порядку залучення та участі експерта в адміністративному судочинстві має вагомe значення, оскільки є гарантією дотримання засад адміністративного судочинства. Також необхідним є чітко відобразити структурні елементи, що входять до процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства присвятили свій науковий доробок такі вчені як: В. Б. Авер'янов, С. С. Бичкова, О. Ф. Дорошенко, О. М. Михайлов, А. В. Панчишин та інші автори.

Метою статті є з'ясування поняття процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення структури процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Перш, ніж перейти до дослідження змісту та структури процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства, варто розкрити зміст «правовий статус», оскільки правовий статус визначає юридичні властивості, якості, що

є характерними для всіх інших статусів. Правовий статус є ширшим поняттям і включає відповідно в себе також і процесуальний статус в адміністративному судочинстві. В. Д. Юрчишин, під правовим статусом експерта пропонує розуміти сукупність всіх прав та обов'язків, що передбачені законодавством України [1, с. 119].

Статус – правове становище осіб тощо [2, с. 858]; правове становище осіб, організацій, установ тощо; становище індивіда або групи осіб щодо інших індивідів або груп у соціальній системі; встановлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їх прав та обов'язків [3, с. 572]. Часто в юридичній літературі вживається також і термін «правовий статус» та «правове положення». Слід зауважити, що дані терміни є рівнозначними і тотожними, оскільки законодавство, судово практика та міжнародно-правові акти не розрізняють їх і вживають в однаковому розумінні. Проте ми вважаємо, що доцільніше вживати все ж таки термін «правовий статус». Поняття «правовий статус» розглядають:

1) правовий статус – це визначене нормативно-правовими актами правове становище фізичної або юридичної особи, що характеризується сукупністю її прав, обов'язків, гарантій та відповідальності [4, с. 74];

2) юридична міра соціальної свободи суб'єкта права, що визначає межі, в яких можуть відбуватися кількісні зміни його правового становища [5, с. 550];

3) сукупність юридичних прав, свобод і обов'язків особи, які закріплені в діючому законодавстві і складають соціально допустимі і необхідні потенційні можливості особи мати суб'єктивні права і обов'язки і реалізувати їх в системі суспільних відносин [6, с. 100];

4) встановлене правовими нормами положення його суб'єктів, сукупність їх прав та обов'язків, що у концентрованому вигляді відображається у законах, положеннях, статутах та інших нормативно-правових актах про відповідні органи, установи [7, с. 186];

5) сукупність або систему всіх належних громадянину суб'єктивних юридичних прав, свобод і обов'язків, що визначають його правове

становище в суспільстві, яке закріплене в чинному законодавстві та інших формах права [8, с. 86–87];

6) систему взаємопов'язаних прав і свобод та обов'язків, які закріплені в законодавстві і визначають правове положення особи в суспільстві [9, с. 207];

7) система законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [10, с. 366];

8) сукупність прав і обов'язків, що визначають юридичний стан особи, державного органу чи міжнародної організації; комплексний показник становища певного прошарку, групи чи індивідів у соціальной системі, один з найважливіших параметрів соціальной стратифікації [11, с. 225];

9) комплекс суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [12, с. 69];

10) комплексну категорію, яка відображає весь комплекс зв'язків особистості із суспільством, державою, колективом, оточуючими людьми [13, с. 97];

11) багатоаспектна, комплексна, універсальна категорія, що має чітку стабільну структуру та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також шляхом визначення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації визначає місце суб'єкта у системі правовідносин [14, с. 52].

Щодо того, що слід розуміти під «процесуальним статусом експерта», то теж є різні погляди:

1) С.С. Бичкова виділяє такі його елементи як суб'єктивні цивільні процесуальні права; юридичні цивільні процесуальні обов'язки; законний цивільний процесуальний інтерес [15, с. 16];

2) О.Ф. Дорошенко під процесуальним статусом експерта розуміє сукупність прав та обов'язків експерта й гарантії їх реалізації [16, с. 64].

3) А.В. Дудич процесуальний статус експерта розглядає як сукупність прав, гарантій їх реалізації, обов'язків та відповідальності [17, с. 80].

Варто зауважити, що процесуального статусу експерта особа набуває з моменту призначення її судом або залучення стороною справи. Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАСУ) рішення про допуск до участі у справі експерта та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом, а ст. 68 визначає, що експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи [18]. Відповідно до ст. 10 закону України «Про судову експертизу» судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань [19]. Як бачимо, законодавець використовує два терміни «експерт» та «судовий експерт», хоча мова йде про одного учасника судочинства. Діяльність

судового експерта пов'язана із цілями правосуддя та встановленням відповідних обставин справи. Тому на нашу думку, в КАСУ (в ст. 68) та інших процесуальних кодексах має вживатися термін «судовий експерт», визначення якого має бути чітко сформульовано у відповідності до Закону України «Про судову експертизу».

Судовий експерт виступає самостійним учасником адміністративного судочинства, він належить до осіб, які відіграють допоміжну роль у адміністративному судочинстві та сприяє здійсненню правосуддя, ознакою яких є відсутність юридичної заінтересованості у результатах справи. З огляду на це, згідно норм КАСУ, не може бути експертом особа: 1) якщо він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав правничу допомогу стороні чи іншим учасникам справи в цій чи іншій справі; 2) якщо він прямо чи опосередковано заінтересований в результаті розгляду справи; 3) якщо він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу; 4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості або об'єктивності; 5) він перебував або перебуває в службовій або в іншій залежності від учасників справи; 6) він проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються при розгляді даної справи; 7) з'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі сфери його спеціальних знань [18].

Набувши процесуального статусу судового експерта, даний учасник набуває комплекс прав і обов'язків, несе юридичну відповідальність.

Висновки і пропозиції. Діяльність судового експерта пов'язана із цілями правосуддя та встановленням відповідних обставин справи. Тому, на нашу думку, в КАСУ (в ст. 68) та інших процесуальних кодексах має вживатися термін «судовий експерт», визначення якого має бути чітко сформульовано у відповідності до Закону України «Про судову експертизу». Отже, процесуальний статус судового експерта в адміністративному судочинстві – це сукупність наданих йому процесуальним законодавством прав та обов'язків, реалізація яких забезпечується законодавчо визначеними гарантіями та відповідальністю. Основу процесуального статусу судового експерта в адміністративному судочинстві становлять права, обов'язки, гарантії та відповідальність.

Література

1. Юрчишин В.Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Віталій Дмитрович Юрчишин. Івано-Франківськ, 2007. 227 с.
2. Словник іншомовних слів : 23.000 слів та терміналогічних словосполучень / [Л. О. Пустовіт, О.І. Скопненко, Г. М. Сютя та ін.]. К. : Вид. «Довіра» – УНВЦ «Рідна мова», 2000. 1018 с.
3. Тлумачний словник української мови. Уклад. Ковальова Т.В., Коврига Л.П. Харків. Синтекс. 2005. 672 с.
4. Добкін М.М. Адміністративно-правовий статус виконавчих органів міських рад / дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2009. 213 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків. Еспада, 2009. 752 с.
6. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій : навч. посібник [для юрид. фак. вузів]. К. : Вентурі, 1996. 208 с.
7. Юридична енциклопедія за ред. Ю.С. Шемчуценка. Київ. Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана. Т. 5: П–С. 2003. 736 с.
8. Кравчук М.В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навчальний посібник. 3-тє вид., змін. й доповн. Тернопіль. Карт-бланш, 2002. 247 с.
9. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. К. : МАУП, 2003. 240 с.
10. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ. Юрінком Інтер. 2006. 688 с.
11. Політичний енциклопедичний словник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за ред. Ю.С. Шемчуценка, В.Д. Бабкіна. Київ. Генеза. 1997. 400 с.
12. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник / П. М. Рабінович. Вид. 6-е. Х. : Консум, 2002. 160 с.
13. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус» // *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.
14. Михайлов О.М. Правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2015. 238 с.
15. Бичкова С.С. Цивільний процесуальний статус експерта. *Криміналістичний вісник*. 2012. № 1(17). С. 15–21.
16. Дорошенко О.Ф. Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності: Дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03. К., 2007. 207 с.
17. Дудич А.В. Експерт як учасник кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 253 с.
18. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року № 2747-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10066> (дата звернення: 21.11.2022).
19. Про судову експертизу: закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#n64> (дата звернення: 21.11.2022).

Анотація

Павлюк Р. Ю. Поняття та зміст процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства. – Стаття.

В даній статті досліджуються питання процесуального статусу експерта як учасника адміністративного

судочинства. Проаналізовано позиції вчених науковців щодо поняття «правовий статус» та підтримана думка про рівнозначність термінів «правовий статус» та «правове положення». Також висвітлена позиція про те, що процесуальний статус експерта як учасника адміністративного судочинства є галузевим правовим статусом, який вже конкретизує зміст загального правового статусу щодо адміністративно-процесуальних правовідносин. Правовий статус експерта співвідноситься з процесуальним як загальне та спеціальне. Наголошено також у статті і на тому, що дослідження змісту процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства неможливе без з'ясування основних напрямків його діяльності, які допомагають розкрити місце, роль та соціальне призначення експерта. Експерт є учасником адміністративного судочинства та вступає в особливий вид правових відносин – адміністративно-процесуальні, а отже, має відповідний процесуальний статус.

У даній статті ми обговорили проблемні аспекти визначення структурних елементів процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства. Також було висвітлено положення про те, що процесуальний статус експерта як учасника адміністративного судочинства – це сукупність наданих йому процесуальним законодавством прав та обов'язків, реалізація яких забезпечується законодавчо визначеними гарантіями та відповідальністю. Діяльність судового експерта пов'язана із цілями правосуддя та встановленням відповідних обставин справи. Тому запропоновано в КАСУ (в ст.68) та інших процесуальних кодексах вживати термін «судовий експерт», визначення якого має бути чітко сформульовано у відповідності до Закону України «Про судову експертизу». Судовий експерт виступає самостійним учасником адміністративного судочинства, він належить до осіб, які відіграють допоміжну роль у адміністративному судочинстві та сприяє здійсненню правосуддя, ознакою яких є відсутність юридичної заінтересованості у результатах справи.

Ключові слова: процесуальний статус, адміністративне судочинство, експерт, структура процесуального статусу, права і обов'язки експерта.

Summary

Pavliuk R. Yu. The concept and content of the procedural status of an expert as a participant in administrative proceedings. – Article.

This article examines the issues of the procedural status of an expert as a participant in administrative proceedings. The positions of scientists regarding the concept of “legal status” were analyzed and the opinion on the equivalence of the terms “legal status” and “legal position” was supported. Also highlighted is the position that the procedural status of an expert as a participant in administrative proceedings is a sectoral legal status, which already specifies the content of the general legal status regarding administrative-procedural legal relations. The legal status of an expert is related to the procedural as general and special. The article also emphasizes that the study of the content of the expert's procedural status as a participant in administrative proceedings is impossible without clarifying the main directions of his activity, which help to reveal the place, role and social purpose of the expert. An expert is a participant in administrative proceedings and enters into a special type of legal relationship – administrative-procedural, and therefore has a corresponding procedural status.

In this article, we discussed the problematic aspects of determining the structural elements of the procedural

status of an expert as a participant in administrative proceedings. It was also highlighted the provision that the procedural status of an expert as a participant in administrative proceedings is a set of rights and obligations granted to him by procedural legislation, the implementation of which is ensured by legally defined guarantees and responsibilities. The activity of a forensic expert is related to the goals of justice and establishing the relevant circumstances of the case. Therefore, it is proposed to use the term “forensic expert” in the CAS (in Article 68) and other procedural codes, the definition

of which must be clearly formulated in accordance with the Law of Ukraine “On Forensic Expertise”. A judicial expert acts as an independent participant in administrative proceedings; he belongs to the persons who play an auxiliary role in administrative proceedings and contributes to the administration of justice, whose feature is the absence of legal interest in the results of the case.

Key words: procedural status, administrative proceedings, expert, structure of procedural status, rights and duties of an expert.